

רחל שיחור

במושבת העכברים

טטיאנה והוריה חיים ברובע נאה באחד ממחוזות העיר, בימינו, כלומר, בזמן הזה. הבית מעוטר תמונות. חלקן בסגנון נאיבי. בחדרה של טטיאנה רפרודוקציה של רוסו: ג'ונגל ובו חיות טרף שעיניהן רכות ועלי העצים כליטוף. טוב עשו הוריה של טטיאנה שתלו את תמונת הג'ונגל המרחף בחדרה ולא בחדרים אחרים וטוב עשו שתלו את תמונת דון קישוט מלווה בסנשו פנשה בחדרם. טטיאנה נעלה בילדותה סנדלים בצבע אדום, שוטטה בין החדרים ולא למדה דבר שראוי ללומדו. כשהיתה בכיתה ג', התאמצו הוריה לחוג לה יום הולדת מוצלח ושכרו אמן תחפושות שהיה גם אמרגן והוא קרא לטטיאנה בשם מלכת הפיות ומלאכית. שכן נתן לטטיאנה במתנה אקווריום עגול ככדור ובו דג זהב אחד בודד, למרות שבית עם גג אדום ועץ תפוזים פלסטי הוצבו בקרקעית האקווריום.

"הדג הזה בודד", חשבה טטיאנה.

היא ניסתה להחזיר אותו לים כדי שיתחבר עם בני מינו ושפכה את המים אל האמבטיה.

"המים בצינורות ישיבו אותו ללב ים", ידעה טטיאנה ודעתה נחה. אבל הדג קפץ ודילג בין קירות האמבטיה, ולא מצא מנוחה עד שטטיאנה פתחה את ברו המים הקרים כדי לזרזו בלי להכאיב לו. אותה שעה ניתק עץ התפוזים מקרקעית האקווריום וקפץ אל חור האמבטיה הפעור אבל הדג נעלם ולא נראה עוד. וטטיאנה שבה ופנתה אל חדרה.

כל אותו זמן התהלך העכבר בחורו. היתה לו אשה משופמת וחמישה עכברונים והוא התחייב להקדיש להם את חייו לפני שיתפזרו בעולם. טרוד היה במשך רוב שעות היום ואף אשתו נהגה לומר שהיא דאוגה וטרודה. שנת הלילה של העכבר לא היתה רצופה ולוותה בחלומות משונים. בהפסקות השינה שלו נהג להגיח מפתח המחילה ולשוטט בדירת השכנים, אולי ימצאו בה מאכלים שלא יהיו כבדים מדי לגרירה. בשיטוטיו רכש לעצמו העכבר השכלה וקלט את עיקרי הקריאה, מפני ששנים רבות חי כצל בין בני אדם, שערימות ספרים ועיתונים

מצטופפים בדירתם ובצד הקירות. פניו של העכבר עדינות והוא בוחל במאכלי נייר. לו רצה, יכול היה להתגבר גם על קשי הכתיבה, אבל הכתיבה היתה טורח שלא הוליך לשום מקום. רק פעם אחת ניסה לנצל את יכולת הכתיבה הדלה שלו והעלה על הכתב את הדיבר הראשון של העכברים: העכבר לעולם אינו דוקר. כתב אותו על גוויל ישן שמצא בארונית מתחת לכיור מטבח. הכתיבה דרשה ממנו מאמץ רב והוא התייאש ולא הוסיף עוד דבר על הכתוב.

"אף עכבר בסביבה הזאת אינו יודע לקרוא", אמר בליבו העכבר. וחשב על ילדיו שאינם מגלים כל נטייה לעסוק במופשט. על אשתו לא חשב; היא התקינה את הארוחות ושמרה על סדר מתקבל על הדעת במחילה, שמא יבואו אורחים. חמשת ילדיו הטילו אי-סדר תמידי אפילו במרכז המחילה, והתפרעו גם בפנינותיה המרוחקות ביותר, בעוד אמם אינה מקפידה עמם כלל. עכברה זו לא התעניינה בדברים שהיו רבי ערך בעיני העכבר כמו הצלילים שהגיעו לאוזניו מקירות דירת האחרים וכן פרטים שנודעו לו מקריאת מאמר באחד הגיליונות הישנים של 'המדע האמריקאי' על תומך-קפיץ חדש שפותח במיוחד בשביל סוג חדש של מלכודות עכברים.

"אבל המלכודת הזאת עוד לא הגיעה לכאן", אמר העכבר. אשתו, שלא גילתה התרגשות נוכח הידיעה הראשונה לא נרגעה גם למשמע הידיעה השנייה והעכבר חש עצמו לפעמים בודד.

כך או כך, הדיבר "העכבר לעולם אינו דוקר" נשאר שעון על פתח המחילה בצידה השמאלי. אורח שנכנס למחילה, ידע מיד כי לבית משכילים נקלע, אף כי שום דבר אחר מתכולת הבית לא העיד על כך. עלה בדעתו לכתוב מתחת לדיבר את שמו שלו כדייר המקום. אבל לאחר מחשבה רשם: 'משפחת העכבר'. וכעבור שנים אחדות שינה ל'משפחת יעקבסון העכבר',

מוזר לחשוב על חיי העכבר כאילו הם מנותקים מחיי האחרים. לפעמים חשב שחיוו וחיי ילדיו וחיי אשתו המשופמת וחיי כל בני הדודים והגיסים והאחיות שליוו אותה תמיד וגם של אמו ושל השכנה שדבקה בה לאחרונה ושל האורחים המרבים לפקוד בזמן האחרון את דירתו ולגרור אותו ממחשבותיו, אינם מנותקים כלל מחיי האחרים. להיפך, הם משקפים אותם וכך נעשים לחייהם האחוריים. "ואולי בדיוק להפך", חשב.

ובכל זאת היו אלה מחשבות מוזרות והעכבר כיווץ את עיניו לסדק כשהסתכל בחבורת האורחים שסבבה במשטח האוכל הגדול בחלל המרכזי של המחילה. ברגע זה, המליצה עכברה כבדה, אחת הגיסות, לבקר במקום ששמו 'מקווה ישראל' שנמצא לא הרחק מכאן מפני ששם מגדלים עכשיו בטטות מתוקות.

ואולי זו בכלל חוות ניסוי, כך שהם עכשיו היחידים בארץ. כולם הקשיבו לה. רק עכבר אחד שאוזניו נשמטו בשעת הלידה, עשה שימוש בקשב הזה וחפן בכפו כמה עוגיות מן הכיבוד.

העכבר שב ופער את עיניו. הוא הלך ושקע בהסתכלויות, וככל שהעמיקו ביקוריו בדירת האחרים, עוד העמיקו ההסתכלויות הללו ואולי לא היו באמת הסתכלויות אלא רק סיפורים שהיה מספר לעצמו כדי לא להשתעמם כי העכבר נהג להשתעמם לעתים קרובות ואז היה מפקק.

פעם גרר עמו מדירת האחרים כובע קטן שהיה צמוד לראשה של בוכה אדומת שיער. הכובע היה ירוק וחוכרה אליו נוצה צהובה של ציפור. כדי להסיר אותו מראש הבוכה היה על העכבר לנסר בעזרת שיניו את מעטה השיער שהקיף אותו, ופיו נמלא דבק. את הדבק דחק אל בלוטת הרוק הימנית שלו ובדרך זו תפחה גם לחי הימנית עד שרוקן אותה בירכתי המטבח של דירת האחרים. אז גרר את הכובע עם כיסוי הנוצה שלו אל המחילה ועוד באותו ערב הגישו כמתנת אהבה לאשתו. באותו זמן הייתה טטיאנה ילדה אבל היא צמחה במהירות.

העכבר זכר את חגיגת יום ההולדת הגדולה שערכו הוריה של טטיאנה. ברגע מוסכם, על פי פקודת האמרגן, הפריחו האורחים שישבו סביב שולחנות קטנים מאות כדוריות סבון צבעוניות מתוך קערות זעירות של מי סבון שהונחו בצד מערכת הכלים. זו היתה הפעם הראשונה שהעכבר ניצב מול מחזה צבעוני כל כך. העולם היה כדורי ושלם. אורחים, מארחים, מאכלים מדהימים ומשרתים נושאי מגשים – כל אלה שוכפלו בעשרות רבות של כדורים צבעוניים לפני שפקעו. היתה זו גם הפעם הראשונה שהעכבר ראה את דמותו במהופך אבל הוא לא היה משוכנע מעבר לכל ספק שאת דמותו־שלו הוא רואה מתרוצצת שם לצד מכנסי המלצר; שכן, בה בעת ראה דמויות נוספות של עכברים ועכברונים מתרוצצים והדבר הטריד אותו. ובעוד עיניו הופכות לסדק כדי לראות טוב יותר חדל הכל. האורחים מחאו כפיים, שום כדור צבעוני לא נשאר באוויר. כל המחזה הותיר בעכבר רושם חזק אבל דמויות העכברים האחרים כפי שנראו אז, מתרוצצים בכדורים הצבעוניים לפני שפקעו, הוסיפו להטריד את רוחו של העכבר עוד זמן רב.

פרט לרגעים המופלאים האלה עברו חייו של העכבר בשעמום מתמשך. מהשיטוטים בין הספרים בלילות למד כי לא תמיד היו העכברים עכברים, ובימים קדומים, ואפילו קדומים מאוד, הם היו דגים ושכנו במימי האוקיינוס העמוקים שכיסו אז את פני כל היבשות. גם אברי החישה והנשימה של בעלי החיים הדגיים הקדומים היו שונים מאברי החישה והנשימה של העכבר בן

ימינו. כשיבשו האוקיינוסים נאלצו בני מינו של העכבר הקדום לעלות על אחת היבשות ונאבקו על הישרדותם. הדבר עלה בידם בניגוד לכמה מינים אחרים שנכחדו באותם ימים איומים; העכברים הקדומים התרגלו למראה החדש שלהם וראו בו מודל של יופי ותבונה אלוהית. הם הבינו שחייב לחול שינוי באברים הפנימיים המשמשים אותם ובעיקר באברי הנשימה שיש לסגלם בדחיפות לתנאי הסביבה החדשה, העוינת ורוויית החמצן. מה רבים היו העכברים שנחנקו אז למוות אפילו בשנתם! מה רבים היו היילודים שבאו אז לעולם והם כחולים למראה וימיהם על היבשה מעטים ורעים. ובכל זאת, העכברים הסתגלו לסביבה זו וריאותיהם המתפתחות אפשרו להם לנשום כראוי למרות שהשיעול נפוץ עד היום בקרב אוכלוסיית העכברים העולמית.

לא פעם אף הגה העכבר רעיונות נועזים כמו הקמת מרכז חברתי-תרבותי-היסטורי שינחיל, למשל, מורשת קרב. במרכז הזה עתידים ללמוד עכברים זעירים ובלתי נחשבים ואחר כך גם בוגרים, בעלי משרות וזקנים, את תולדות בני עמם: מנין באו, מה עבר על אבותיהם העכברים הראשונים, כמה קשה היה עליהם להיאבק על קיומם ובה בעת ללמוד ולהפנים עובדות חדשות מן הטבע ומן ההיסטוריה. הוא זכר שלא עלה בידו לכתוב יותר מדיבר אחד על הגוויל וגם אז נפלו האותיות אלו על אלו ונתערבבו.

ישב העכבר בקרב קהל מכריו וקרובי משפחתו הרבים, שקוע בהלך רוח קדורני. במוחו חולפים בזה אחר זה נושאי השיחה המגיעים לאוזניו. אך אלה התעמקו בדיונים אודות יום האם הקרב ותיכננו כמה מסיבות הפתעה וכבר מגיע יום האב וממלא אותם התרגשות מסוג חדש: האם מותר להזיז את יום האב שחל השנה בדיוק ביום העצמאות האמריקאי, ואולי מוטב לאחד את שני הימים האלה ליום חג אחד כדי שתוכפל השמחה, ואולי מוטב להכריז על אסיפת עם שתכריע בדבר? ואם כן, מה עם הדגלים והדגלונים?

כך עבר עוד שבוע שלם ומשעמם. העכבר החל לקבוע פגישות לפי רשימה שאותה התקין במוחו וקרא לה בשם 'עכברים בסימן עלייה'. רשימה זו כללה עכברים בעלי השפעה על סביבתם, כלומר אלה שדבריהם מעוררים גלי צחוק או מחיאות כפיים. "עם עכברים כאלה יש לדבר", חשב העכבר לעצמו. אבל איך לשכנע אותם, לא ידע.

"זה מפני שלא הייתי חביב די", אמר העכבר לעצמו, והוסיף: "מעכשיו אני מתחייב להיות חביב די ולגלות עניין בחיי אלה שאינם אני". הוא רתם עצמו לרתמה חדשה. מעתה יהיה עליו לשאת משאות שונים וכבדים מאלה שנהג לשאת בעבר.

פתח אפוא בסדרה של שיחות, תחילה בבתי הארחה על שם בירות העולם הגדולות ועל ניקיונם שמרו צוותים מאומנים של עכברי שירות. הבין שלא לאורך זמן יוכל לשאת בהוצאות הכיבוד שנהגו במקומות האלה וכללו גם תשר למגישים ולמשרתים. הוא החליט להעביר את המפגשים אל אולמות ביליארד מיוזעים שכוס קפה נמזגת בהם חינם לחברים ולבני לווייתם. כעבור שבוע עלה בידו לפתוח את המרכז הראשון לתולדות מורשת העכברים ותרבותם. עד כה התאספו שבעה תלמידים והעכבר היה מרוצה: שני ישישים גדולי גוף בעלי זנב חריג באורכו ושלושה או ארבעה צעירים שביקשו למצוא לעצמם בני זוג. ההרצאה הראשונה הוקדשה לשאלה: "תולדות אומת העכברים, מהו? או האם תמיד היינו עם של עכברים?"

כבר לאחר כמה משפטי פתיחה עלו צעקות מן הגומחה. אשת העכבר המשופמת שהגיעה באיחור קל שילכה את אצבעותיה והתקפלה. היא היתה חריפת שכל והבינה מייד את העומד לבוא. אחד הצעירים טיפס על קיר האולם כשהוא נאחז בטפריו וכשהגיע לגובה קרא לעבר העכבר: "אתה אולי היית דג בעבר! אני לא הייתי דג וגם הורי לא היו דגים אף פעם! ראיתם פעם דג מטפס על קירות?" שאל העכבר הצעיר את התלמידים האחרים ואלו פרצו בצחוק. העכבר נבוך: "עוד לא למדנו מה זו אבולוציה", הצטדק בפני שאר התלמידים. אבל הוא איבד את קהלו. קולות צחוק נשמעו.

"פרימיטיבים!" צעק העכבר לתלמידיו ושני העכברים הזקנים שישבו בשורה הראשונה הלמו בזנבותיהם הכבדים על הקרקע. העכבר גורש מגומחת ההרצאות וענף של שיח שקד הושלך לעברו.

נחתמה הגומחה בפניו וצערו של העכבר גבר. בצעדיו ניכר עכשיו היסוס והם הפכו להיות קטנים יותר ומעוגלים. מכריו ומודעיו התעלמו ממנו. אחדים אף ביקשו להיפטר מנוכחותו לגמרי.

יום הדברה בדירת האחרים. העכברים הזקנים שמעו בצעירותם על היום הנורא. הוריהם הזכירו אותו פעם או פעמיים בנוכחותם. ביום הזה נוהגים להופיע קלגסים מבחוקן, סרט כתום כרוך על גופם והם מרססים בגו רעיל את השטח כולו. כולם ידעו שהנזקים שהריסוס מותיר בעכבר אינם פשוטים. לפעמים הם מופיעים לאחר זמן, אפילו לאחר כמה שנים. ואולם, עכבר שנפגע מריסוס ימות במהרה כשהוא נגוע במחלות שונות ולא מוגדרות ונפשו תצא בייסורים. אף אחד מן העכברים לא ידע להסביר למה נערך הריסוס הזה ומה רוצים האחרים להשיג בעזרתו. מדוע ירעיל מישהו את ביתו? דבר זה נשמע לעכברים לא הגיוני בתכלית.

והנה קרה שהעכברים הרגישים ביותר היו הראשונים שהחישו את צעדיהם. תחילה התרוצצו ללא תכלית, ואחר כך, כשריח קלוש כבר עמד באוויר, החלו לרוץ אל ירכתי המבנה ופניהם אל הקיר. אז פרצו גם שאר העכברים במרוץ תזזיתי והצעירים טיפסו על הקירות והשתכנו בין שוניות התקרה המחודדות. כמה עכברים נרמסו בשעת המרוצה. שעות חלפו והעכבר צמצם את עיניו והבחין שהמרססים לא כיוונו עוד את מכשירי החנק שלהם אל פתח המחילה.

"ניצלנו!" קרא העכבר אבל שום עכבר לא הודה לו על כך; הדיבר הראשון הוא שהסתיר את פתח המחילה מעיני החונקים. העכבר צמצם את עיניו והספיק לראות את הרוצחים אוספים את כלי הנשק שלהם ועוזבים את המקום. הוא לא אמר דבר ועזב את הרחבה הציבורית כדי להתייחד עם אשתו המשופמת בחדריה. שאר העכברים צהלו ואף תיכננו מצעד ניצחון לרגל הנסים שנעשו להם.

החלו להגיע פליטים שלא נעשה להם. לאטם הגיעו, הלומי גז, שרופי גבות ושפמים, מעוגלי שיניים, כעורים למראה ואפילו נפש העכבר סלדה ממראם.

תחילה השתלטו הפליטים על הנקבות בצידה הדרומי של המחילה, שנודע כאזור מוזנח ובו חולדות ענק שנגסו לעיתים בבשרם של עכברים שנקלעו בדרכן. אחר כך התיישבו בכל מקום ומילאו את כל הנקבים בקירות ועד מהרה הקימו משפחות שניות, התנחמו בהן והולידו צאצאים שצבעם כתום.

באחד מאותם ימים התייצבה בפני העכבר משלחת של שלושה מכובדים נושאי משרות. היו אלו שטיינמן, סגל ואלבק שנמנו פעם על באי ביתו של העכבר ועלו לגדולה. עכשיו דיבר אליו שטיינמן נוגות:

"ידוע לנו שאתה מומחה בשיטוטי לילה בדירת האחרים", נאנח, "והחלטנו לנצל את כישוריך המיוחדים ולאפשר לך להעמידם לטובת כל הקהילה".

"מה עלי לעשות?" שאל העכבר.

"שום דבר שאינך עושה ממילא" ענה שטיינמן.

"ומה אינני עושה?" שאל העכבר.

"אתה", אמר שטיינמן, "אינך עושה דבר בשביל בני עמך".

בדרך זו נתבשר העכבר שעליו הוטל להנהיג את קבוצת הפליטים ולגרשה עוד הלילה. צו הגירוש כבר הוכרז בלשכה אבל הפקודה עוד לא התקבלה. ההודעה תגיע כמחצית השעה לפני הגירוש המיועד ואז יהיה על הפליטים לעזוב הכול ולצאת החוצה, בעד מחילת האחרים החוצה, בהליכה מסודרת.

"עד החוץ האמיתי?" שאל העכבר וקולו רעד.

"כן", ענה שטיינמן והעכבר חש שהדבר מחמיא לו.

הפליטים גורשו עוד באותו לילה. לכל פליט מותר היה לשאת תרמיל אחד

ובלבד שלא יעלה על משקל גופו. כמה התחכמו והרכיבו על כתפי הצאצאים והאבות הזקנים תרמילים קטנים, אך אחרים לא הספיקו לעשות כן מפני שלא היו זריזים מטבעם. כשיצאו, היתה השעה שעת הדמדומים שלפני השחר. הפליטים הסתדרו במעין שיירה ונשאו על גבם תרמילים קטנים לפי ההוראות אבל לא היה מי שיבדוק אם מולאו ההוראות והעכבר נמלא לפתע מרץ חדש. הוא הורה לכולם לשמור על שקט חרישי וללכת בטור עורפי לאורך הקירות עד שיגיעו אל החוץ. כשהפנה מבטו לרגע לאחור, ראה את הדיבר הראשון מכסה את כל הפתח, אגלי דבק ניגרים עליו ושוליו אחוזים בווי מתכת.

מראות מופלאים ראה העכבר. הנה אשתו המשופמת מברישה את הזנב המתארך שלה ומתכוננת ליציאה והוא מלווה אותה במבטו ומאחל לה כל טוב. "היא מכינה את עצמה לבוא אלי", חשב העכבר מפני שעדיין נטה לפרש כל דבר. הוא הניח לעצמו להיות מאושר.